

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

Шейко Юлії Олександрівни

«СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В РЕГІОНІ»,

подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка у спеціалізовану вчену раду К 20.051.12 в ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

1. Актуальність теми дисертаційної роботи

Соціально-економічні перетворення, що здійснюються в Україні уже понад два десятиліття, демонструють неможливість розбудови ефективної і конкурентоспроможної економіки без розвитку малого підприємництва, що є найбільш динамічною складовою ринкової системи господарювання та невід'ємним елементом модернізації економіки на інноваційних засадах. Мале підприємництво сприяє формуванню конкурентного середовища, усуненню диспропорцій та насиченню ринку товарами і послугами, підвищенню споживчих властивостей вітчизняної продукції, забезпеченню зайнятості та пом'якшенню соціальної напруги в суспільстві. Рівень розвитку даного інституту є одним із найважливіших індикаторів соціальної орієнтації ринкової економіки.

Разом з тим, Україні ще не вдалось досягти рівня більшості ринкових країн з розвитку малого підприємництва, а на шляху ефективного використання його потенціалу існує безліч перешкод, що пов'язані з існуючими проблемами економічного, правового і соціального характеру. Тому, набувають актуальності питання забезпечення сталого економічного зростання і активізації підприємницької діяльності, що неможливе без розробки і удосконалення механізмів стимулювання розвитку і підвищення ефективності функціонування малого підприємництва на всіх рівнях – від державного до місцевого. Беручи до уваги вищенаведене, тема дисертації Шейко Юлії Олександрівни «Стимулювання розвитку малого підприємництва в регіоні» є актуальною, а комплексне наукове

дослідження, здійснене дисертантом, відповідає потребам сучасної економічної науки. Актуальність теми належним чином обґрунтовано у вступі дисертації і авторефераті.

Дослідження виконане згідно основних напрямів державної політики України в сфері регіонального розвитку та активізації підприємницької діяльності, зокрема: Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року (2014 р.), Державної програми розвитку внутрішнього виробництва (2011 р.), Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» (2012 р.), національної та регіональних програм сприяння розвитку малого підприємництва тощо.

Тема дисертаційної роботи безпосередньо пов'язана з планами науково-дослідних робіт, які виконуються у Луцькому національному технічному університеті.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та практичних рекомендацій, сформульованих у дисертації

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи та авторефератом здобувача, опублікованими по темі дисертації працями, дає змогу зробити висновок про обґрунтованість і достовірність сформульованих автором наукових положень, висновків і пропозицій, що забезпечується використанням і критичним опрацюванням великої кількості фундаментальних і прикладних наукових досліджень, законодавчих і нормативно-правових актів України, аналітичних і статистичних матеріалів в сфері регіональної економіки та стимулювання розвитку малого підприємництва. Автор дисертації зуміла вдало обрати та застосувати комплекс загальних та спеціальних методів дослідження, зокрема: методи логічного узагальнення, синтезу, аналізу та порівняння, програмно-цільовий та економіко-статистичні методи; методи стратегічного аналізу та моделювання. Наочність викладення матеріалу забезпечено завдяки використанню графічного та картографічного методів.

Поставленої у роботі мети досягнуто, завдання – виконані, розроблені автором пропозиції є конкретними, а висновки відображають основні положення

дисертації та є логічно обґрунтованим підсумком проведеного дослідження.

Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

У першому розділі роботи здобувачем здійснено характеристику підходів трактування сутності поняття «мале підприємство», виходячи з кількісних і якісних характеристик, визначено його природні переваги і недоліки. Проведений у роботі аналіз теорій регіонального розвитку дозволив автору обґрунтувати систематизувати фактори, що визначають особливості та впливають на розвиток розміщення суб'єктів малого підприємства в регіоні та за рівнями впливу поділяються на національні, регіональні і галузеві.

У роботі обґрунтовано концептуальні підходи до дослідження регіональних аспектів стимулювання розвитку малого підприємства, зокрема визначено змістовні характеристики процесу стимулювання, сутність стимулювання розвитку малого підприємства в регіоні як сукупності різноманітних зовнішніх засобів впливу на мале підприємство регіону і передумови його розвитку, застосування яких здійснюється із врахуванням інтересів та з метою досягнення цілей як об'єкта так і суб'єкта стимулювання. Автором обґрунтовано модель учасників даного процесу, систематизовано цілі розвитку малого підприємства з виокремлення цілей створення і виходу на ринок, цілей розширення діяльності, цілей виходу на міжнародні ринки; охарактеризовано теорії мотивації в контексті малого підприємства регіону.

На основі аналізу робіт вітчизняних і зарубіжних науковців, розроблено авторський підхід до класифікації інструментів стимулювання розвитку малого підприємства в регіоні, здійснено акцент на характеристиці окремих з них. Обґрунтовано пріоритетні напрями розвитку малого підприємства в регіонах України шляхом визначення перспектив їх розвитку на основі SWOT-аналізу. На основі дослідження інструментів стимулювання розвитку малого підприємства, центральних положень концепцій належного врядування, нового суспільного менеджменту і теорій мотивації, автором поглиблено систематизацію принципів стимулювання розвитку малого підприємства в регіоні.

Заслуговує на увагу дослідження зарубіжного досвіду регіональної політики розвитку малого підприємництва, що створило передумови запровадження найперспективніших заходів і інструментів в процесі розробки механізмів стимулювання його розвитку у регіонах України.

Прикладне значення для науки та практики мають розроблені здобувачем методичні підходи до оцінки рівня розвитку малого підприємництва у регіоні, його впливу на соціально-економічний стан регіонів та передумов розвитку малого підприємництва за ресурсними складовими і складовими підприємницького клімату, що створило базу проведення поглибленого аналізу діяльності суб'єктів малого підприємництва з метою визначення найбільш проблемних аспектів їх функціонування. Аналіз кожної з підсистем проводився автором на основі систематизації та розрахунку стандартизованих часткових показників оцінки з врахуванням їх стимулюючого або деструктивного впливу на результуючий показник, в результаті чого було отримано інтегральні індекси за кожним напрямом дослідження та здійснено ранжування регіонів за результатами аналізу.

З метою одержання формалізованого вираження зв'язку між рівнем розвитку малого підприємництва і його передумовами та виявлення рівня впливу кожної з них на зміну індексу рівня розвитку малого підприємництва, автором розроблено факторну модель його розвитку. На основі апробації моделі обґрунтовано сценарії та розроблено рекомендації щодо пріоритетів створення і удосконалення передумов розвитку малого підприємництва у регіонах України.

Заслуговують на увагу пропозиції автора щодо стратегічних засад стимулювання розвитку малого підприємництва в регіонах України, зокрема, обґрунтування змісту регіональної політики розвитку малого підприємництва; пропозиції щодо вибору та пріоритетів реалізації регіональних стратегій розвитку малого підприємництва; визначення цілей розвитку малого підприємництва за трьома складовими: потенційні, діючі суб'єкти малого підприємництва та середовище їх функціонування, обґрунтування інструментів їх досягнення. Значна увага автора приділена обґрунтуванню внутрішньорегіональних диспропорцій розвитку малого підприємництва, їх причин і пропозицій щодо мінімізації шляхом

орієнтації на формування і розвиток полюсів росту, основою яких може стати будь-яка природна, історично чи штучно сформована (матеріальна і нематеріальна) перевага території, освоєння якої може дати поштовх розвитку і здійснювати ефект мультиплікатора і акселератора для певної соціо-економічної системи.

Науковим доробком автора є окреслення перспектив реалізації політики імпортозаміщення в системі стимулювання розвитку малого підприємництва, у зв'язку з чим у роботі: визначено етапи реалізації політики імпортозаміщення; здійснено аналіз галузевої імпортозалежності, розроблено її типізацію і запропоновано стратегії подолання; запропоновано та апробовано методичний підхід до діагностики регіональної імпортозалежності на основі аналізу споживання імпорту на душу населення, обґрунтовано перспективи її подолання з врахуванням рівня розвитку малого підприємництва в регіоні; розроблено стратегічну карту розвитку малого імпортозамінного виробництва; запропоновано методичний підхід до оцінки ролі суб'єктів малого підприємництва у розвитку видів економічної діяльності і визначено орієнтири розвитку малого підприємництва в контексті реалізації політики імпортозаміщення відповідно їх ролі у галузевому розвитку; систематизовано і обґрунтовано заходи реалізації політики імпортозаміщення, що повинні спрямовуватись на такі складові як продукція, ринок продукції і сировини, структуру експортно-імпортних операцій, інвестиційно-інноваційну діяльність і регуляторне середовище.

На основі узагальнення результатів дослідження автором зроблені змістовні висновки і конкретні пропозиції, які визначають економічний напрям дисертації, і мають практичне та наукове значення в розвитку галузі економіки – розвитку продуктивних сил і регіональній економіці.

Наведені вище результати дисертаційного дослідження Шейко Ю.О., їх достовірність і практичне значення підтверджуються також їх апробацією у роботі Департаменту економічного розвитку і торгівлі Волинської обласної державної адміністрації (довідка про впровадження № 67/02-11/2-16 від 29.01.2016 р.); у навчальному процесі Луцького національного технічного університету (довідка про впровадження № 101-19-33 від 25.01.2016 р.) при викладанні дисциплін

«Регіональна економіка», «Управління регіональним розвитком», «Технологія створення і ведення бізнесу», «Основи бізнесу».

3. Найбільш вагомі результати дослідження, їх наукова новизна та практичне значення

Наукова новизна дисертаційної роботи зводиться до визначення концептуальних засад та практичних рекомендацій щодо стимулювання розвитку малого підприємництва в регіонах України. Оцінюючи найважливіші здобутки дисертаційного дослідження Шейко Ю.О., варто вказати на наступні результати, що мають вагомому наукову новизну:

- здобувачем удосконалено науково-методичне обґрунтування процесів взаємовпливу малого підприємництва і соціально-економічної системи регіону за економічною, соціальною та екологічною складовими, що дозволило визначити роль малого підприємництва у регіональному розвитку і довело необхідність стимулювання його розвитку як одного з пріоритетних завдань державного і регіонального управління (п.1.1, с.21);

- здобувачем удосконалено систематизацію факторів впливу на розвиток малого підприємництва в регіоні, що базується на дослідженні теорій регіонального розвитку та передбачає групування факторів з одночасним їх розподілом за рівнями впливу (галузеві, регіональні і національні) (п.1.1, с. 22-27);

- удосконалено теоретичні засади стимулювання розвитку малого підприємництва на рівні регіону, що базуються на з'ясуванні змістовних характеристик цього процесу і аналізі теорій мотивації в контексті малого підприємництва, що дозволило розробити модель учасників цього процесу та обґрунтувати вплив малого підприємництва на задоволення ієрархічної системи регіональних потреб (п.1.2, с.28-37);

- обґрунтовано необхідність диференційованого підходу до стимулювання розвитку малого підприємництва, що передбачає зменшення асиметрій в його розвитку і дозволяє найповніше врахувати особливості певної групи суб'єктів малого підприємництва, з виокремленням небажаних напрямів його розвитку, до яких слід застосовувати стримуючі інструменти, та пріоритетних, до яких слід

застосовувати заохочувальні інструменти (п.1.2, с.46-48);

- обґрунтування взаємопов'язаної системи принципів, що визначає основні засади стимулювання розвитку малого підприємництва в регіоні, та розроблена з врахуванням концептуальних положень теорій мотивації та теорій регіонального розвитку, а також концепції державного управління, що ґрунтуються на засадах децентралізації та формування партнерських відносин між урядом, суспільством і підприємництвом (п.1.2, с.49-51);

- дослідження досвіду стимулювання розвитку малого підприємництва у країнах, де воно є основою національної економіки, у країнах з потужною системою підтримки його розвитку і у країнах, на які наша держава орієнтована стратегічно, що дозволило автору виявити особливості та основні компоненти цього процесу та створило передумови запровадження найперспективніших заходів і інструментів в процесі розробки механізмів стимулювання розвитку малого підприємництва у регіонах України (п.1.3, с. 52-76);

- запропоновано і апробовано методику регіонального виміру розвитку малого підприємництва, за результатами якої проведено ранжування регіонів України за рівнем передумов, розвитку малого підприємництва і його впливу на соціально-економічний стан регіонів, що створило базу проведення поглибленого аналізу діяльності суб'єктів малого підприємництва з метою визначення найбільш проблемних аспектів їх функціонування і дало можливість диференційовано підійти до формування механізмів стимулювання розвитку малого підприємництва в регіоні (п.2.1-2.4, с.80-134);

- розроблено факторну модель розвитку малого підприємництва в регіоні, що дозволила виявити і одержати формалізоване вираження рівня впливу запропонованої системи передумов на розвиток малого підприємництва в сучасних умовах, обґрунтувати сценарії та розробити рекомендації щодо пріоритетів створення і удосконалення передумов його розвитку у регіонах України (п.3.1, с.135-146);

- дістали подальшого розвитку стратегічні засади стимулювання розвитку малого підприємництва в регіоні, зокрема запропоновано систему стратегій його розвитку, визначення цілей розвитку малого підприємництва за трьома

складовими: потенційні, діючі суб'єкти малого підприємництва та середовище їх функціонування, обґрунтовано інструменти їх досягнення (п.3.2, с. 146-162);

- розроблено стратегічну карту розвитку малого імпортозамінного виробництва, практична значущість якої полягає у можливості ефективно здійснювати стратегічне управління завдяки обґрунтованому формуванню стратегій розвитку малого підприємництва з врахуванням рівня галузевої і регіональної імпортозалежності та ролі малого підприємництва у розвитку видів економічної діяльності (п.3.3, с.162-189).

4. Аналіз публікація автора за темою дисертації

Основні положення та висновки дисертаційної роботи Шейко Ю.О. з достатньою повнотою відображено у 21 публікації, з яких 2 – колективні монографії, 8 – статті у фахових виданнях, 1 стаття – у інших виданнях, 10 публікацій – тези та матеріали конференцій.

Наукові результати, які винесені на захист, одержані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використовуються лише ті ідеї та положення, які є особистим внеском здобувача, про що вказано у переліку наукових праць, представлених в авторефераті.

Публікації та автореферат повною мірою відображають зміст дисертаційного дослідження. Кількість публікацій, відповідно до вимог, є достатньою для висвітлення результатів дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук.

5. Дискусійні положення і зауваження щодо змісту і оформлення дисертації

Відзначаючи важливе значення одержаних наукових результатів, доцільно вказати на окремі зауваження і упущення дисертаційного дослідження, що можуть слугувати предметом для дискусій, зокрема:

1) на с.26 у таблиці 1.2 автором наведено фактори впливу на розвиток малого підприємництва в регіоні, які систематизовано за групами впливу на національні, регіональні і галузеві. Однак, на нашу думку, не достатньо описано характер їх

впливу на розвиток малого підприємництва в регіоні;

2) при систематизації пріоритетних напрямів розвитку малого підприємництва в регіонах України на с.48, автором зосереджено увагу на імпортозамінному та експортоорієнтованому підприємництву. На нашу думку, варто було б об'єднати ці два пріоритети в один «зовнішньоекономічний», оскільки їх реалізація є спорідненою;

3) робота значно б виграла, якби при обґрунтуванні регіональних стратегій розвитку малого підприємництва у п.3.2 автором було запропоновано певний набір інструментів стимулювання розвитку малого підприємництва в регіоні відповідно до запропонованої на с.39-40 їх класифікації;

4) недостатньо уваги, на нашу думку, приділено пріоритетам розвитку суб'єктів малого підприємництва невиробничої сфери, хоча саме вони становлять основну масу суб'єктів цього сектору економіки;

5) робота значно б виграла, якби автор не лише визначила сутність «полюсів росту», основні етапи і ефекти від їх функціонування, а й обґрунтувала пріоритети створення полюсів у регіонах України залежно від галузевих особливостей регіону та рівня розвитку там малого підприємництва, а також визначила інструменти їх формування (с.155-162);

6) на нашу думку, автору варто було б більш ретельно обґрунтувати повноваження і функції суб'єктів управління макро-, мезо- і мікро- рівня щодо реалізації запропонованих автором у розділі 3 механізмів стимулювання розвитку малого підприємництва, в тому числі у новостворених об'єднаних територіальних громадах в контексті реформи децентралізації, що впроваджується в країні.

Разом з тим, вказані недоліки та дискусійні положення не носять принципового характеру і не применшують загальної позитивної оцінки виконаного дослідження, його теоретичної та практичної значимості.

6. Загальний висновок

Дисертаційна робота Шейко Юлії Олександрівни «Стимулювання розвитку малого підприємництва в регіоні» є логічно побудованою, завершеною, самостійною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані

результати, що в сукупності сприяють вирішенню науково-практичного завдання щодо розробки механізмів стимулювання розвитку малого підприємництва на регіональному рівні.

Основні результати дисертаційного дослідження достатньо повно відображені в наукових публікаціях та апробовані на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Дослідження виконане на актуальну тему, на високому науковому рівні, його основні положення і висновки достатньо обґрунтовані та аргументовані. Тема дисертації та подані в ній результати відповідають паспорту спеціальності 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка.

Наведені в авторефераті положення, висновки і пропозиції у повній мірі розкриті і обґрунтовані у тексті дисертаційного дослідження. Порядок викладу наукових результатів, структура, зміст і оформлення дисертації відповідають вимогам, що ставляться до дисертаційних робіт на отримання наукового ступеня кандидата економічних наук, та «Порядку присудження наукових ступенів» затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24.07.2013 року.

На підставі викладеного вище, вважаю, що автор дисертації «Стимулювання розвитку малого підприємництва в регіоні» Шейко Юлія Олександрівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка.

Офіційний опонент:

доцент кафедри фінансів і банківської справи

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,

кандидат економічних наук, доцент

Г.М. Кампо

Григорук
Григорук
Володимир Семенович Григорук
к.е.н. Григорук В.В.

